Informator dla tymczasowo aresztowanych, skazanych, ukaranych oraz cudzoziemców

Ten informator ma na celu pomóc zrozumieć Pani/Panu prawa i obowiązki osadzonego w trakcie pobytu w więzieniu. Nie jest możliwe zawrzeć w nim wszystkie informacje związane z faktem odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania, zatem jeśli coś jest niejasne należy zapytać funkcjonariusza lub pracownika kadry więziennej. Jeśli sprawa nie jest bardzo pilna - problem należy zgłosić do wychowawcy w oddziale. Jeśli sprawa jest bardzo pilna należy zwrócić się do oddziałowego lub każdego innego funkcjonariusza lub pracownika, którzy są po to, aby pomóc.

PRZYJĘCIE DO JEDNOSTKI

Podczas przyjęcia osadzony ma obowiązek podania swoich danych osobowych (m. in. imienia, nazwiska, daty i miejsca urodzenia, zawodu, koloru oczu, koloru włosów, itp.) i informacji o zmianie tych danych. Ponadto podaje informacje o miejscu stałego pobytu, o uprzedniej karalności, o stanie zdrowia, a także o ciążącym na nim obowiązku alimentacyjnym. Skazany może być także poddany czynnościom mającym na celu jego identyfikację, w szczególności: sfotografowaniu, oględzinom zewnętrznym ciała, pobraniu odcisków oraz okazaniu innym osobom. Zdeponowaniu podlegają dokumenty osadzonego, pieniądze oraz wskazane przez personel więzienny przedmioty. Podczas przyjęcia osadzony ma prawo podać dane osób, z którymi chce utrzymywać kontakt. Tymczasowo aresztowany ma prawo zawiadomić o miejscu swojego aktualnego pobytu osobę najbliższą lub inne osoby, stowarzyszenia, organizacje i instytucje (należy podać adres), a także swojego obrońcę. Tymczasowo aresztowany cudzoziemiec ma ponadto prawo powiadomić o miejscu swojego aktualnego pobytu właściwy urząd konsularny lub przedstawicielstwo dyplomatyczne.

INFORMACJE ISTOTNE DLA OSADZONEGO BEZPOŚREDNIO PO PRZYJĘCIU

Bezpośrednio po przyjęciu osadzony jest umieszczany w celi przejściowej (do 14 dni). Skazany przebywający w celi przejściowej poddawany jest wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym i wstępnym badaniom osobopoznawczym. Zapoznawany jest także z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym aresztu śledczego. Osadzony jest również zapoznawany z drukiem obliczenia okresu wykonania kary.

BEZPIECZEŃSTWO

Jeśli ktoś osadzonemu w celi dokucza, obraża go, używa wobec niego siły fizycznej, osadzony czuje się zagrożony, jest zmuszany do sprzątania, obsługi, są mu zabierane lub używane bez jego pozwolenia rzeczy lub ktoś postępuje w taki sposób wobec innego osadzonego, w każdej chwili należy poinformować o tym funkcjonariusza lub pracownika więzienia. Można to zrobić w trakcie każdego wyjścia poza celę mieszkalną. O każdej porze można wezwać funkcjonariusza poprzez uruchomienie przeznaczonego do tego celu urządzenia przyzywowego, które znajdujące się w widocznym miejscu.

PODSTAWOWE OBOWIĄZKI OSÓB POZBAWIONYCH WOLNOŚCI

Podstawowym obowiązkiem osadzonego jest przestrzeganie przepisów, w tym ustalonego w więzieniu porządku wewnętrznego oraz wykonywanie poleceń przełożonych. Podczas pobytu w zakładzie karnym lub areszcie śledczym przełożonymi osadzonego są funkcjonariusze i pracownicy zakładu karnego lub aresztu śledczego, a także osoby kierujące pracą lub innymi zajęciami osadzonego. Do obowiązków osadzonego w szczególności należy:

- poprawne zachowanie się;
- przestrzeganie higieny osobistej i czystości pomieszczeń, w których przebywa;
- niezwłoczne zawiadamianie przełożonych o chorobie własnej oraz zauważonych objawach choroby u innego osadzonego;
- poddawanie się przewidzianym przepisami badaniom, leczeniu, zabiegom sanitarnym, lekarskim czy rehabilitacyjnym, a także badaniom na obecność w organizmie substancji psychoaktywnej;
- poddania się kontroli pobieżnej lub kontroli osobistej oraz umożliwienia i nieutrudniania przeprowadzenia innych kontroli;
- wykonywanie pracy (nie dotyczy osób zwolnionych z tego obowiązku na podstawie przepisów prawa) oraz prac porządkowych;
- dbałość o mienie zakładu karnego/aresztu śledczego oraz instytucji, w której osadzony wykonuje pracę;
- poddawanie się czynnościom identyfikacyjnym;
- informowania o zmianie danych podanych przy przyjęciu.

W obecności przełożonych oraz osób wizytujących osadzony przyjmuje postawę stojącą.

Osadzonym nie wolno:

- uczestniczyć w grupach nieformalnych;
- używać wulgaryzmów i gwary przestępczej;
- uprawiać hazardu;
- spożywać alkoholu i innych środków odurzających;
- odmawiać przyjmowania posiłków dostarczanych przez administrację zakładu karnego w celu wymuszenia określonej decyzji lub postępowania, a także powodować u siebie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, jak również nakłaniać lub pomagać w dokonywaniu takich czynów;
- wykonywać tatuaży i zezwalać na ich wykonywanie na sobie, jak również nakłaniać lub pomagać w dokonywaniu takich czynów;
- kontaktować się z innymi osobami w sposób nie przewidziany przepisami prawa;
- samowolnie zmieniać celi mieszkalnej, wyznaczonego miejsca do spania, stanowiska pracy i miejsca wykonywania zleconej czynności;
- zmieniać własnego wyglądu zewnętrznego uniemożliwiającego identyfikację, chyba że uzyska zgodę dyrektora (dotyczy skazanych).

WARUNKI SOCJALNO-BYTOWE

Osadzony ma prawo w szczególności do odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia wyżywienia, odzieży, warunków bytowych, pomieszczeń oraz świadczeń zdrowotnych i odpowiednich warunków higieny.

Osadzony przebywający w zakładzie karnym lub areszcie śledczym otrzymuje trzy razy dziennie napój i posiłki o odpowiedniej wartości odżywczej, w tym co najmniej jeden posiłek gorący, z uwzględnieniem rodzaju wykonywanej pracy i wieku skazanego, a w miarę możliwości także wymogów religijnych i kulturowych. Skazany, którego stan zdrowia tego wymaga, otrzymuje wyżywienie według wskazań lekarza. Skazany biorący udział w czynnościach procesowych poza więzieniem lub innych wymagających konwojowania, któremu nie można z przyczyn technicznych lub organizacyjnych wydać gorącego posiłku otrzymuje wyżywienie w postaci suchego prowiantu i napoju, z uwzględnieniem wieku skazanego, a w miarę możliwości także wymogów kulturowych i religijnych.

Osadzony ma prawo co najmniej trzy razy w miesiącu dokonywać zakupów artykułów żywnościowych oraz innych artykułów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym, za środki pieniężne pozostające w jego dyspozycji w depozycie. Osadzonemu, po przyjęciu do więzienia, umożliwia się dokonanie pierwszego zakupu nie później niż trzeciego dnia roboczego.

W areszcie śledczym oraz zakładach karnych typu zamkniętego i półotwartego obowiązuje system bezgotówkowy. Wszystkie operacje dotyczące obrotu pieniężnego odbywają się bez fizycznego posługiwania się przez osadzonych środkami płatniczymi. Jeżeli osadzony posiada w depozycie zagraniczne środki płatnicze, ma prawo zwrócić się z pisemnym wnioskiem o dokonanie ich wymiany na walutę polską. Czynności tej dokonuje się w banku prowadzącym wymianę zagranicznych środków płatniczych położonym najbliżej siedziby więzienia.

Osadzony ma prawo otrzymać raz w miesiącu paczkę żywnościową, w skład której wchodzą artykuły zakupione za pośrednictwem zakładu karnego. Skazany otrzymuje paczkę żywnościową po złożeniu zamówienia na piśmie po pokryciu kosztów jej przygotowania. Zamówienie takie może również złożyć osoba najbliższa skazanego.

Osadzony może również otrzymać, za zezwoleniem dyrektora, paczki z niezbędną odzieżą, bielizną i obuwiem i innymi przedmiotami osobistego użytku oraz środkami higieny a po pozytywnym zaopiniowaniu przez lekarza – również z lekami; wydawanie leków odbywa się na zasadach ustalonych przez lekarza. W paczkach nie mogą być dostarczane przedmioty niedozwolone, substancje psychoaktywne oraz artykuły, których sprawdzenie jest niemożliwe bez naruszenia w istotny sposób ich zawartości, jak też artykuły w opakowaniach utrudniających ich kontrolę. Paczki podlegają kontroli w obecności osadzonego.

Osadzony ma prawo posiadać w celi dokumenty związane z postępowaniem, którego jest uczestnikiem, artykuły żywnościowe o ciężarze nieprzekraczającym 6 kg, wyroby tytoniowe, środki higieny osobistej, przedmioty osobistego użytku, zegarek, listy oraz fotografie członków rodziny i innych osób bliskich, przedmioty kultu religijnego, materiały piśmienne, notatki osobiste, książki, prasę i gry świetlicowe.

Dyrektor zakładu karnego może zezwolić:

- na posiadanie w celi sprzętu elektronicznego lub elektrycznego;
- skazanemu na posiadanie w celi innych przedmiotów, w tym także podnoszących estetykę pomieszczenia lub będących wyrazem kulturalnych zainteresowań skazanego – jeżeli posiadanie tych przedmiotów nie narusza zasad porządku i bezpieczeństwa obowiązujących w zakładzie karnym.

Osadzony nie może posiadać w celi albo przekazywać do depozytu w trakcie pobytu w zakładzie karnym przedmiotów, których wymiary lub ilość naruszają obowiązujący porządek albo utrudniają konwojowanie. Przedmioty te przesyła się, na koszt skazanego, do wskazanej przez niego osoby, instytucji lub organizacji. W uzasadnionym wypadku przedmioty te mogą być przesłane na koszt zakładu karnego.

Osadzony ma prawo otrzymać do użytku z zakładu karnego odpowiednią do pory roku odzież, bieliznę oraz obuwie, o ile nie korzysta z własnych. Skazanemu zapewnia się warunki niezbędne do utrzymania higieny osobistej, w szczególności otrzymuje on z zakładu karnego pościel oraz inne środki do utrzymania higieny i czystości w celi. W czasie przeprowadzania czynności procesowych, transportowania oraz w innych uzasadnionych wypadkach skazany korzysta z własnej odzieży, bielizny i obuwia, chyba że są one nieodpowiednie ze względu na porę roku lub zniszczone albo jeżeli przemawiają przeciwko temu względy bezpieczeństwa.

Co najmniej raz w miesiącu, osadzonemu umożliwia się ostrzyżenie, co najmniej raz w tygodniu korzystanie z ciepłej kąpieli. Kobieta korzysta co najmniej raz dziennie z ciepłej wody i dwa razy w tygodniu z ciepłej kąpieli.

Osadzonemu przysługuje prawo do niezbędnego dla zdrowia wypoczynku, w szczególności do co najmniej godzinnego spaceru i 8-godzinnego czasu przeznaczonego na sen w ciągu doby.

PORZĄDEK WEWNĘTRZNY

Cisza nocna obowiązuje przynajmniej w godz. 22.00-6.00 - apele poranne i wieczorne odbywają się w celach mieszkalnych, a także w pomieszczeniach, w których przebywają osadzeni zatrudnieni. W czasie apelu osadzeni są ubrani i ustawieni w sposób widoczny dla przeprowadzającego apel, zabronione jest uczestniczenie w apelu jedynie w bieliźnie lub piżamie (zasada ta nie dotyczy szpitala i izby chorych).

Czas trwania kąpieli wynosi przynajmniej 10 minut, czas wypływu wody z armatury nie może być krótszy niż 6 minut.

Palenie wyrobów tytoniowych jest dozwolone w celach mieszkalnych wyznaczonych dla skazanych używających wyrobów tytoniowych oraz w miejscach do tego wyznaczonych.

Osadzony może posiadać w celi: do 9 litrów napojów, artykuły żywnościowe o ciężarze nieprzekraczającym 6 kg, do 10 sztuk przedmiotów kultu religijnego (wymiary nie większe niż 250x150 mm), do 5 sztuk książek (oprócz wypożyczonych z biblioteki zakładu karnego/aresztu śledczego), prasę o łącznej wadze do 0,5 kg.

Zgłoszenia do lekarza są przyjmowane codziennie.

Zamówienia na paczki są przyjmowane w każdym dniu roboczym.

OPIEKA MEDYCZNA

Osadzonym zapewnia się bezpłatne świadczenia zdrowotne, leki i artykuły sanitarne. Zgłoszenia do lekarza są przyjmowane codziennie. Dni, godziny i miejsce przyjmowania przez lekarzy

znajdują się w porządku wewnętrznym zakładu karnego/aresztu śledczego. Jeżeli sprawa jest bardzo pilna można zwrócić się do oddziałowego lub każdego innego funkcjonariusza lub pracownika.

KONTAKT Z OSOBAMI BLISKIMI I ZE ŚWIATEM ZEWNĘTRZNYM

Osoby przebywające w polskich zakładach karnych mają prawo do kontaktowania się ze światem zewnętrznym. Więźniowie mogą kontaktować się z osobami bliskimi poprzez korespondencję, rozmowy telefoniczne, paczki, przekazy pieniężne, widzenia.

Niektórym więźniom udzielane są przepustki, ale jest to zależne od wielu czynników, z którymi osadzonego zapoznaje wychowawca. Zakres kontaktu oraz sposoby i procedury jego realizacji wobec skazanych są inne niż wobec tymczasowo aresztowanych. W przypadku skazanych za realizację kontaktów ze światem zewnętrznym odpowiada dyrektor więzienia. W przypadku osób tymczasowo aresztowanych o kontaktach ze światem zewnętrznym decyduje organ dysponujący (czyli organ prowadzący postępowanie karne – właściwy prokurator lub sąd). Widzenie z tymczasowo aresztowanym jest możliwe po wydaniu przez organ dysponujący zarządzenia o zgodzie na widzenie.

Osadzeni prowadzą korespondencję na własny koszt. W szczególnie uzasadnionych wypadkach skazany, który nie posiada środków pieniężnych, może otrzymać od administracji zakładu karnego znaczki pocztowe, papier i koperty na korespondencję. W przypadku tymczasowo aresztowanego w wypadku otrzymania od administracji aresztu śledczego znaczków pocztowych na korespondencję z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka, organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem, tymczasowo aresztowany otrzymuje od administracji aresztu śledczego także papier i koperty. Korespondencja tymczasowo aresztowanego jest przesyłana za pośrednictwem organu dysponującego i podlega jego kontroli; inne zasady dotyczą korespondencji urzędowej (szczegóły wyjaśni wychowawca). Skazany cudzoziemiec może prowadzić korespondencję z właściwym urzędem konsularnym, a w razie braku takiego urzędu – z właściwym przedstawicielstwem dyplomatycznym oraz korzystać z widzeń z urzędnikiem konsularnym lub wykonującym funkcje konsularne pracownikiem przedstawicielstwa dyplomatycznego. Każdorazowo przy wysyłaniu korespondencji urzędowej administracja jednostki wydaje osadzonemu potwierdzenie odbioru korespondencji.

Skazani odbywający karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego typu półotwartego i otwartego mają zagwarantowane prawo do codziennego korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych. Skazany odbywający karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego ma możliwość skorzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych co najmniej dwa razy w tygodniu. Tymczasowo aresztowany może korzystać z aparatu za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostaje.

Osadzony ma możliwość otrzymywania przekazów pieniężnych, a także nadawania takich przekazów z własnych pieniędzy.

W jednostkach penitencjarnych istnieje możliwość przeprowadzenia wideorozmowy za pomocą łącza internetowego z rodziną i innymi osobami bliskimi dla skazanego. W pierwszej kolejności możliwość takiego kontaktu udostępnia się skazanym: będącym rodzicami lub opiekunami prawnymi dzieci do lat 15, cudzoziemcom, głuchoniemym, których rodziny lub osoby najbliższe zamieszkują w znaczącej odległości od miejsca ich przebywania lub ich sytuacja rodzinna, zdrowotna lub finansowa uniemożliwia przyjazd na widzenie.

ZACHOWANIE OSADZONEGO A WARUNKI ODBYWANIA KARY

Zachowanie skazanego, a w szczególności stosunek do popełnionego przestępstwa, stopień przestrzegania porządku i dyscypliny, stosunek do pracy, zachowanie wobec innych skazanych i przełożonych, jest poddawane ocenie co najmniej 1 raz w okresie 6 miesięcy przez komisję penitencjarną. Od tej oceny zależy możliwość skierowania skazanego do innego typu zakładu karnego, w którym będzie mógł korzystać z szerszego zakresu uprawnień. Negatywne zachowanie będzie skutkowało skierowaniem do zakładu karnego, w którym osadzony będzie mógł korzystać z mniejszego zakresu uprawnień. Jeśli osadzony będzie wyróżniał się dobrym zachowaniem może zostać mu przyznana nagroda. W razie zawinionego naruszenia nakazów lub zakazów wynikających z obowiązujących przepisów osadzony może podlegać odpowiedzialności dyscyplinarnej.

ŚRODKI PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO i BROŃ PALNA

Funkcjonariusze Służby Więziennej podczas pełnienia obowiązków służbowych mają prawo do użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;
- odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniane przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;
- ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego;
- przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- pokonania biernego oporu;
- pokonania czynnego oporu;
- przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

Środkami przymusu bezpośredniego, które mogą być użyte przez funkcjonariusza Służby Więziennej są:

- siła fizyczna;
- kajdanki;
- pas obezwładniający;
- kask zabezpieczający;
- pałka służbowa;
- wodne środki obezwładniające;
- pies służbowy;
- pociski niepenetracyjne;
- chemiczne środki obezwładniające w postaci ręcznych miotaczy substancji obezwładniających, granatów łzawiących, innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających;
- przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej;
- cela zabezpieczająca.

Z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego sporządzana jest stosowana dokumentacja, a w przypadku gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego nastąpiło zranienie osoby lub wystąpiły inne widoczne objawy zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby, uprawniony udziela jej niezwłocznie pierwszej pomocy, a w razie potrzeby zapewnia wezwanie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe.

Jeżeli środki przymusu bezpośredniego są niewystarczające lub ich użycie ze względu na okoliczności danego zdarzenia nie jest możliwe, funkcjonariusz ma prawo użyć lub wykorzystać broń palną.

Funkcjonariusze Służby Więziennej podczas pełnienia obowiązków służbowych mają prawo do użycia lub wykorzystania broni palnej w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na:
  - życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
  - ważne obiekty, urządzenia lub obszary albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
  - bezpieczeństwo konwoju lub doprowadzenia;
- konieczność przeciwstawienia się osobie:
  - niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni, materiału wybuchowego lub innego niebezpiecznego przedmiotu, którego użycie może zagrozić życiu, zdrowiu lub wolności uprawnionego lub innej osoby,
  - która usiłuje bezprawnie odebrać broń palną uprawnionemu lub innej osobie uprawnionej do jej posiadania;
- bezpośredni pościg za osobą, wobec której użycie broni palnej było dopuszczalne w przypadkach określonych powyżej z wyłączeniem pościgu za osobą wobec, której nastąpiła konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu w związku z bezpieczeństwem konwoju lub doprowadzenia;

- konieczność udaremnienia ucieczki osoby pozbawionej wolności z aresztu śledczego lub zakładu karnego oraz osoby konwojowanej lub doprowadzanej, a także pościg za tą osobą;
- zaalarmowanie lub wezwanie pomocy;
- oddanie strzału ostrzegawczego;
- zniszczenia lub unieruchomienia bezzałogowego statku powietrznego, w przypadkach określonych w ustawie z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze.

Z użycia lub wykorzystania broni palnej sporządzana jest stosowana dokumentacja, a w przypadku gdy w wyniku użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego nastąpiło zranienie osoby lub wystąpiły inne widoczne objawy zagrożenia życia lub zdrowia tej osoby, uprawniony udziela jej niezwłocznie pierwszej pomocy, a w razie potrzeby zapewnia wezwanie kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe.

WOLNOŚĆ WYZNANIA

W Polsce, a więc także w polskich więzieniach obowiązuje wolność sumienia i wyznania. Zgoda na praktykowanie religii dotyczy tych kościołów i związków wyznaniowych, które działają legalnie na terenie więzienia. Więzienia odwiedzają osoby duchowne. Inicjatywa w tej sprawie należy do tych osób, nie zaś do administracji więzienia. Osoby duchowne mogą spotykać się z więźniami grupowo i indywidualnie. Jeśli religia osadzonego zabrania spożywania konkretnych posiłków, a osadzony chce tej powinności przestrzegać - należy to zgłosić. Administracja dołoży wszelkich starań, aby sprostać oczekiwaniom, ale jedynie w zakresie jej możliwości.

CZAS WOLNY

Sposób spędzania czasu wolnego zależy od osadzonego. Nie może on jednak naruszać obowiązującej w więzieniu dyscypliny i porządku. W czasie wolnym można korzystać z urządzeń i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, radia, telewizji, książek i prasy. Osadzony ma prawo do zaprenumerowania prasy ze swoich środków lub do korzystania z prasy zakupionej przez administrację oraz z księgozbioru biblioteki, która znajduje się w każdej jednostce penitencjarnej. Osadzony może brać udział w zajęciach organizowanych w świetlicy, w zorganizowanych zajęciach sportowych oraz wykonywać twórczość własną, a za zgodą dyrektora zakładu wytwarzać i zbywać wykonane przedmioty. Chęć skorzystania z zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych należy zgłosić funkcjonariuszowi oddziałowemu lub wychowawcy. W ramach nagrody udzielonej przez dyrektora osadzony może przekazać wskazanej przez siebie osobie upominek.

NAUCZANIE I SZKOLENIE ZAWODOWE

Osadzony ma prawo do kształcenia i samokształcenia. W polskich więzieniach istnieje możliwość zdobycia lub uzupełnienia wykształcenia na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum ogólnokształcącego oraz na kwalifikacyjnych kursach zawodowych (po zdaniu egzaminu otrzymuje się dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe na poziomie szkoły zawodowej lub technikum). Ponadto w więzieniach organizuje się kursy przyuczające do wykonywania określonych

zawodów. Po ukończeniu kursu absolwent otrzymuje zaświadczenie ułatwiające mu znalezienie pracy w danym zawodzie. Komisja penitencjarna może pozbawić skazanego, możliwości nauczania w zakresie nieobjętym nauczaniem obowiązkowym. Wszelkie informacje o możliwości uczęszczania do szkoły oraz zasadach kierowania do nauczania i szkolenia można uzyskać u wychowawcy.

POMOC POSTPENITENCJARNA

Osobom zwalnianym z więzień można udzielić niezbędnej pomocy w znalezieniu zatrudnienia, zakwaterowania oraz w zakresie innych spraw niezbędnych do funkcjonowania po opuszczeniu zakładu. Osobom, które nie dysponują wystarczającymi środkami finansowymi dyrektor zakładu karnego może udzielić pomocy pieniężnej w chwili zwolnienia lub innej pomocy materialnej. Osadzony może otrzymać pomoc między innymi w formie odzieży, obuwia, artykułów żywnościowych, czy też leków. Osadzony powinien sprawdzić czy posiada niezbędne dokumenty (np.: dowód osobisty, paszport) i czy nie utraciły one ważności. Jeżeli osadzony cudzoziemiec samodzielnie udaje się do miejsca zamieszkania i nikt z osób bliskich nie może mu pomóc, a także nie ma wystarczającej ilości pieniędzy na pokrycie kosztów podróży do miejsca zamieszkania, to powinien skontaktować się z właściwą placówką dyplomatyczną w celu uzyskania dodatkowej pomocy. Pracownicy konsulatu lub ambasady są zobowiązani do udzielenia pomocy w tym zakresie. Jeżeli wszystkie działania podjęte przez osadzonego i administrację zakładu karnego w trakcie jego pobytu w zakładzie karnym nie przyniosły efektu, w uzasadnionych przypadkach dyrektor jednostki może wyrazić zgodę na udzielenie zapomogi finansowej na zakup biletu w ramach obwiązujących przepisów. Wszystkie osoby zwalnianie z więzień mają prawo zwrócić się o pomoc do właściwych dla miejsca zamieszkania ośrodków pomocy społecznej oraz kuratorów działających przy sądach rejonowych. Jeżeli osadzony cudzoziemiec po wyjściu z jednostki penitencjarnej nie może niezwłocznie powrócić do miejsca stałego pobytu/zamieszkania poza granicami Polski, może ubiegać się o pokrycie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielenie schronienia w ośrodku dla bezdomnych do ustalonego terminu wyjazdu. Kroki w tym zakresie osadzony powinien podjąć również w trakcie odbywania kary poprzez złożenie prośby do dyrektora aresztu śledczego lub zakładu karnego. Numery telefonów i adresy właściwych placówek dyplomatycznych, organów pomocy społecznej, zespołów kuratorskiej służby sądowej, schronisk, noclegowni oraz wszelkie informacje dotyczące pomocy postpenitencjarnej dla skazanych zwalnianych są dostępne u wychowawcy.

DOSTĘP DO INFORMACJI PUBLICZNEJ

W każdej jednostce penitencjarnej znajduje się co najmniej jedno wyznaczone stanowisko komputerowe przeznaczone dla osadzonego, który chce skorzystać z dostępu do informacji publicznej na stronach w domenach BIP i gov.pl. Szczegółowe informacje w tej sprawie można uzyskać u wychowawcy działu penitencjarnego.

POZYSKIWANIE SZCZEGÓŁOWYCH INFORMACJI W ZALEŻNOŚCI OD POTRZEB

Więcej szczegółów dotyczących zasad postępowania z osadzonymi, praw i obowiązków osadzonych znajduje się w polskich aktach prawnych, przede wszystkim w:

- ustawie Kodeks karny wykonawczy;
- rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności - które dotyczy osób skazanych;
- rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania - które dotyczy osób tymczasowo aresztowanych.

W razie potrzeby teksty tych przepisów są udostępniane, a konkretne zapisy mogą być wyjaśniane. Osadzony może także zapisać się na rozmowę do dyrektora zakładu karnego/aresztu śledczego oraz do kierowników poszczególnych działów np.:

- do działu penitencjarnego - m. in. w sprawach dotyczących ocen zachowania, czasu wolnego czy pomocy postpenitencjarnej,
- do działu ewidencji - m. in. w sprawach dotyczących prawnej podstawy pozbawienia wolności oraz okresu przebywania w zakładzie karnym czy areszcie śledczym,
- do działu kwatermistrzowskiego - m. in. w sprawach dotyczących wyżywienia, wyposażenia celi i innych kwestii socjalno-bytowych.

Osadzony może się także zapisać na rozmowę do innych działów. Jeśli osadzony nie wie, jakiego działu dana sprawa dotyczy – zwraca się do wychowawcy o wskazanie właściwego działu.

PRAWO SKŁADANIA SKARG, PRÓŚB I WNIOSKÓW

Skargi, prośby i wnioski w sprawach związanych z pobytem w warunkach zakładu karnego lub aresztu śledczego można składać bezpośrednio do dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego. Sposób i miejsce przyjmowania pisemnych wniosków skarg i próśb przez administrację jednostek penitencjarnych są określone w porządku wewnętrznym obowiązującym w areszcie śledczym / zakładzie karnym. Wnioski skargi i prośby załatwiane są bez zbędnej zwłoki, nie później niż w terminie 30 dni. W uzasadnionych przypadkach (po pisemnym zawiadomieniu osoby wnoszącej skargę, prośbę lub wniosek) termin ten może zostać przedłużony.

Skargi załatwiają:

- Dyrektor zakładu karnego / aresztu śledczego – jeżeli skarga jest do niego adresowana, a nie dotyczy jego bezpośredniej działalności lub bezpośredniej działalności jego zastępcy i podjętych przez nich decyzji, chyba że w tym zakresie zostanie uznana za zasadną;
- dyrektor okręgowy Służby Więziennej, – jeżeli skarga dotyczy działalności nadzorowanej przez niego jednostki;
- Dyrektor Generalny Służby Więziennej lub osoba przez niego wyznaczona - jeżeli skarga dotyczy działalności okręgowego inspektoratu Służby Więziennej;
- Minister Sprawiedliwości lub osoba przez niego wyznaczona - jeżeli skarga dotyczy działalności Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Skazany może również składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie. Skazany, składając wniosek, skargę lub prośbę, jest obowiązany do uzasadnienia zawartych w niej żądań w stopniu umożliwiającym jej rozpoznanie, w szczególności do dołączenia odpowiednich dokumentów.

Jeżeli wniosek, skarga lub prośba:

- oparte są na tych samych podstawach faktycznych,
- zawierają wyrazy lub zwroty powszechnie uznawane za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców,
- nie zawierają uzasadnienia zawartych w nich żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie,
- są oczywiście bezzasadne

– właściwy organ może pozostawić wniosek, skargę lub prośbę bez rozpoznania.

Osoby przebywające w zakładach karnych i aresztach śledczych mają również prawo do składania skarg do sędziego penitencjarnego oraz zaskarżenia w trybie art. 7 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego do sądu penitencjarnego decyzji m.in. dyrektora aresztu śledczego, dyrektora zakładu karnego, dyrektora okręgowego Służby Więziennej i Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z powodu jej niezgodności z prawem. Ten tryb wniesienia skargi wymaga od skarżącego wyraźnego wskazania, że podjęta w jego sprawie decyzja jest niezgodne z prawem. Skargi w rzeczonym trybie wynosi się w terminie 7 dni od daty doręczenia lub ogłoszenia decyzji do organu, który wydał decyzję, a ten w przypadku kiedy nie przychyli się do skargi przekazuję ją wraz z aktami sprawy do właściwego sądu.

MIĘDZYNARODOWE ŚRODKI PRAWNE OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA POZBAWIONEGO WOLNOŚCI

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu obejmuje każde państwo, które jest stroną Konwencji Praw Człowieka. Sygnatariuszem tej Konwencji jest także Polska, co w praktyce oznacza możliwość wnoszenia skarg do Trybunału przez każą osobę pozbawioną wolności w Polsce. Składając skargę do Trybunału w Strasburgu należy przestrzegać procedury jej składania, pamiętając w szczególności, że:

- warunkiem rozpoznania skargi jest podanie pełnych danych personalnych, w tym imienia, nazwiska, daty i miejsca urodzenia, obywatelstwa oraz danych adresowych skarżącego, a także własnoręczne podpisanie skargi - skargi wniesione jako anonimowe nie są rozpoznawane;
- przed wniesieniem skargi konieczne jest skorzystanie ze wszystkich dostępnych krajowych środków odwoławczych, które mogą doprowadzić do zadośćuczynienia skutkom naruszenia praw lub bezpośrednio do usunięcia tych skutków;
- termin na wniesienie skargi wynosi 6 miesięcy i liczony jest od dnia wydania ostatecznej decyzji w skarżonej sprawie.

Należy również pamiętać, że skarga powinna przedstawiać krótki opis sprawy, wskazywać naruszone prawo, informować o wykorzystanych wszystkich środkach odwoławczych, przedstawiać także wydane decyzje w sprawie z krótką informacją o nich.

Osadzony może skorzystać z prawa złożenia skargi do Komitetu Praw Człowieka w Genewie (KPC). Skargę indywidualną do Komitetu Praw Człowieka mogą wnosić wyłącznie osoby, które twierdzą, iż stały się ofiarami naruszenia praw zagwarantowanych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych. Przed wniesieniem skargi do Komitetu wymagane jest, aby ofiara naruszenia wykorzystała wszelkie dostępne krajowe środki zaradcze. Skarga do Komitetu Praw

Człowieka powinna zostać wniesiona w ciągu 5 lat od wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej. Skargę indywidualną do Komitetu Praw Człowieka należy wnieść na specjalnym formularzu, który należy pobrać ze strony internetowej Komitetu Praw Człowieka.

Listy zawierające skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu należy kierować na adres: The Registrar European Court of Human Rights Council of Europe F–67075 STRASBOURG CEDEX, a do Komitetu Praw Człowieka w Genewie należy kierować na adres: Petitions Team Office of the High Commissioner for Human Rights United Nations Office at Geneva 1211 Geneva 10 Switzerland.

WARUNKOWE PRZEDTERMINOWE ZWOLNIENIE I PRZERWA W KARZE

Zasady udzielania warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia części kary pozbawienia wolności określa kodeks karny, zaś podstawy odwołania zawarte są w kodeksie karnym wykonawczym.

Chcąc skorzystać z warunkowego przedterminowego zwolnienia należy spełnić wymagany dla danego skazanego warunek odbycia części kary, a mianowicie:

- skazanego można warunkowo zwolnić po odbyciu co najmniej połowy kary;
- skazanego w warunkach recydywy zwykłej - po odbyciu dwóch trzecich kary;
- skazanego w warunkach recydywy wielokrotnej - po odbyciu trzech czwartych kary;
- skazanego, o którym mowa w art. 64a Kodeksu karnego (sprawca, który w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności orzeczonej za zbrodnię zabójstwa w związku ze zgwałceniem lub za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, popełnił ponownie taką zbrodnię lub takie przestępstwo) - po odbyciu trzech czwartych kary;
- skazanego, wobec którego wydano prawomocne postanowienie stwierdzające, że bezprawnie utrudniał wykonanie kary pozbawienia wolności - po odbyciu trzech czwartych kary;
- skazanego na karę na czas nie krótszy niż 25 lat - po odbyciu 15 lat kary;
- skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności - po odbyciu 30 lat kary

  - w indywidualnych przypadkach sąd wydając wyrok skazujący może zaostrzyć powyższe wymagania czasowe.

Jeśli skazany spełnił warunek odbycia części kary, to może zostać zwolniony, ale tylko wtedy, gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po popełnieniu przestępstwa i w czasie odbywania kary uzasadniają przekonanie, iż po zwolnieniu będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. O warunkowym zwolnieniu orzeka sąd penitencjarny, w którego okręgu osadzony przebywa, jako skazany. Wniosek o warunkowe zwolnienie może zostać złożony przez samego skazanego, a także przez obrońcę, dyrektora zakładu karnego, zawodowego kuratora sądowego oraz prokuratora. W razie odmowy udzielenia warunkowego zwolnienia przysługuje zażalenie w terminie 7 dni od daty ogłoszenia lub doręczenie osadzonemu postanowienia, do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie. Wnosząc o warunkowe przedterminowe zwolnienie należy uiścić opłatę sądową. Osadzony nie posiadający środków finansowych może złożyć prośbę do sądu o możliwość zwolnienia z tej opłaty.

Przerwę w wykonaniu kary pozbawienia wolności określają przepisy Kodeksu karnego wykonawczego. O udzieleniu przerwy decyduje sąd penitencjarny, w którego okręgu skazany przebywa.

Do skorzystania z przerwy w karze konieczne jest spełnienie przez osadzonego określonych prawem warunków. Sąd musi udzielić skazanemu przerwy w przypadku:

• choroby psychicznej skazanego,
• innej ciężkiej choroby uniemożliwiającej wykonywanie kary pozbawienia wolności.

Sąd może udzielić skazanemu przerwy jeżeli przemawiają za tym ważne względy:

- rodzinne (np. choroba członka rodziny),
- osobiste (np. ważne sprawy zawodowe).

Wniosek o udzielenie przerwy w karze skazany może złożyć sam, a także obrońca, prokurator, zawodowy kurator sądowy oraz dyrektor zakładu karnego. Sąd orzeka o udzieleniu przerwy w karze, w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie w terminie 7 dni od daty ogłoszenia lub doręczenia postanowienia do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie.

PRZEKAZANIE ORZECZENIA O SKAZANIU NA KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI DO WYKONANIA ZA GRANICĄ

Cudzoziemiec prawomocnie skazany przez sąd polski może ubiegać się o wykonanie orzeczonej wobec niego kary pozbawienia wolności w państwie obcym. W tym zakresie mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania karnego, które regulują zasady:

- przejęcia i przekazania orzeczeń do wykonania;
- wystąpienia do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie kary pozbawienia wolności.

Przepisów Kodeksu postępowania karnego nie stosuje się, jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej. W pierwszym przypadku, organem, który może wystąpić z wnioskiem o przejęcie cudzoziemca, prawomocnie skazanego przez sąd polski na karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu, jest Minister Sprawiedliwości. Wniosek kierowany jest do właściwego organu państwa, którego skazany jest obywatelem. Wniosek musi być poprzedzony wydaniem przez właściwy sąd postanowienia w przedmiocie dopuszczalności przekazania orzeczenia do wykonania za granicą, zgodą skazanego na przekazanie oraz oceną, że czyn który był podstawą skazania w Polsce, stanowi przestępstwo także według prawa państwa, którego skazany jest obywatelem. O przejęcie cudzoziemca może wnosić także właściwy organ państwa obcego. W drugim przypadku, w razie prawomocnego orzeczenia przez sąd polski wobec cudzoziemca kary pozbawienia wolności podlegającej wykonaniu, sąd okręgowy, w którego okręgu wydano orzeczenie, za zgodą skazanego, może wystąpić o wykonanie orzeczenia bezpośrednio do właściwego sądu lub innego organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Przekazanie następuje przede wszystkim w oparciu o przesłankę obywatelstwa skazanego. Do przesłanek wszczęcia powyższej procedury należy także przekonanie, że przekazanie orzeczenia do wykonania pozwoli w większym stopniu zrealizować wychowawcze i zapobiegawcze cele kary. Właściwy do orzekania w przedmiocie przekazania

orzeczenia do wykonania jest sąd okręgowy, natomiast wniosek w kwestii wystąpienia może zostać złożony również przez skazanego oraz właściwy sąd lub inny organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Należy również wskazać, że przepisy kodeksu postępowania karnego przewidują wyjątki od wymogu uzyskania zgody skazanego na przekazanie.

WNIOSEK O NADANIE STATUSU UCHODŹCY

Cudzoziemcy przebywający w zakładach karnych i aresztach śledczych obawiający się powrotu do kraju pochodzenia mają prawo do składania wniosków o nadanie statusu uchodźcy. Wniosek taki składa się pisemnie za pośrednictwem komendanta oddziału lub komendanta placówki Straży Granicznej, obejmującego terytorialnym zasięgiem działania siedzibę aresztu śledczego lub zakładu karnego, w którym przebywa osoba chcąca złożyć wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej.

We wniosku osadzony powinien podać swoje dane osobowe (nazwisko, imię, datę urodzenia, obywatelstwo) oraz podać język (języki) w jakim się porozumiewa. Wszelkie informacje w tej sprawie można uzyskać od kierownika działu penitencjarnego.